

Σχολιασμός της υπόθεσης C-57/16 P ClientEarth κατά Επιτροπής

Αγγελική Φλουρή, Φρόσω Χαραλάμπους, προπτυχιακές φοιτήτριες της Νομικής Σχολής Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου

Αντικείμενο του παρόντος άρθρου είναι η παρουσίαση της υπόθεσης C-57/16 P Client Earth κατά Επιτροπής και της πρακτικής της σημασίας για την εξασφάλιση μεγαλύτερης συμμετοχής και επιρροής των πολιτών στη νομοθετική διαδικασία για περιβαλλοντικά ζητήματα σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η εν λόγω απόφαση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί επιπλέον ως απόφαση σταθμός αναφορικά με τη χρήση στη πράξη τόσο της Σύμβασης του Άαρχους όσο και του Κανονισμού 1049/2001/ΕΚ.

Τα περιβαλλοντικά δικαιώματα που είναι εξασφαλισμένα για τους πολίτες σήμερα προκύπτουν από ένα μεγάλο φάσμα περιβαλλοντικών αρχών και νόμων που έχουν υιοθετηθεί σε διεθνές αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο. Κανείς θα μπορούσε να σημειώσει ότι αν οι πολίτες δεν είχαν ενεργή συμμετοχή σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον η προστασία του περιβάλλοντος στην πράξη θα ήταν «κενό γράμμα».^[1] Σε διεθνές επίπεδο με τη σύμβαση που υπεγράφη από την Οικονομική Επιτροπή του ΟΗΕ για την Ευρώπη στο Άαρχους της Δανίας, τον Ιούνιο του 1998, γνωστή ως Σύμβαση του Άαρχους (εφεξής ‘η Σύμβαση’), και η οποία υπεγράφη από την Ευρωπαϊκή Ένωση (εφεξής ‘η ΕΕ’), ως ξεχωριστή νομική και θεσμική οντότητα, μαζί με 34 άλλα κράτη μεταξύ των οποίων η Ελλάδα και η Κύπρος, κατοχυρώθηκαν διεθνώς συγκεκριμένα δικαιώματα στον τομέα της περιβαλλοντικής πληροφόρησης και συμμετοχής των πολιτών στη λήψη αποφάσεων. Σε Κοινοτικό, σήμερα Ενωσιακό, επίπεδο με τον Κανονισμό 1049/2001/ΕΚ^[2] (εφεξής ‘ο Κανονισμός’) καθορίστηκαν οι αρχές, οι όροι και τα όρια του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

που προέβλεπε το Άρθρο 255 της Συνθήκης ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΣΕΚ).^[3] Ο εν λόγω Κανονισμός είχε επίσης ως στόχο να καθορίσει τους κανόνες που εξασφαλίζουν την άσκηση του δικαιώματος αυτού και να προωθήσει ορθές διοικητικές πρακτικές σχετικά με την πρόσβαση στα έγγραφα των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων επιχειρώντας να καταστεί η πρόσβαση αυτή ευκολότερη για τους πολίτες.^[4]

1. Πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης

Η Client Earth είναι ένας ευρωπαϊκός περιβαλλοντικός μη κερδοσκοπικός οργανισμός που έχει ως στόχο την προστασία του περιβάλλοντος από παράγοντες που βλάπτουν το περιβάλλον. Η παρούσα υπόθεση αφορούσε το αίτημα της Client Earth προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για περιβαλλοντική πληροφόρηση μέσω δυο αιτήσεων.

Συγκεκριμένα η πρώτη από τις δύο αιτήσεις αφορούσε σχέδιο έκθεσης εκτίμησης επιπτώσεων σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα σε επίπεδο κρατών μελών στον τομέα της περιβαλλοντι-

« Αν οι πολίτες δεν είχαν ενεργή συμμετοχή σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον η προστασία του περιβάλλοντος στην πράξη θα ήταν ‘κενό γράμμα’. »

^[1]http://www.moa.gov.cy/moa/environment/environmentnew.nsf/page57_gr/page57_gr?OpenDocument

^[2] Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2001, για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα

του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής.

^[3] Το οποίο αντιστοιχεί με το Άρθρο 15 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

^[4] <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/voithitika-kemena/i-prosvasi-sta-eggrafa-toy-eyropaikoy-koinovoylioy-toy>

Προστασία περιβάλλοντος

κής πολιτικής της Ένωσης καθώς και τη γνωμοδότηση της επιτροπής εκτίμησης επιπτώσεων που διατυπώθηκε επί του σχεδίου αυτού. Η δεύτερη αίτηση αφορούσε έκθεση εκτίμησης επιπτώσεων σχετικά με σχέδιο δεσμευτικής πράξης ορίζοντας το στρατηγικό πλαίσιο των διαδικασιών επιθεώρησης και εποπτείας, οι οποίες διαμορφώνονται με βάση τους κινδύνους και οι οποίες σχετίζονται με την περιβαλλοντική νομοθεσία της Ένωσης, καθώς και τη γνωμοδότηση της ίδιας επιτροπής που διατυπώθηκε επί της έκθεσης αυτής.

Η Επιτροπή αρνήθηκε να παρέχει τις πληροφορίες που προέκυπταν από τις πιο πάνω αιτήσεις αφού θεώρησε ότι οι πληροφορίες αυτές σχετιζόνταν με εκτιμήσεις που ακόμα δεν είχαν γίνει και είχαν ως σκοπό την ανάληψη νομοθετικών πρωτοβουλιών αφού αφορούσαν επιθεωρήσεις και εποπτεία για περιβαλλοντικά θέματα αλλά και πρόσβαση στην δικαιοσύνη για όμοια θέματα. Επιπλέον η Επιτροπή ανέφερε ότι η δημοσιοποίηση των εγγράφων την χρονική περίοδο που ζητούσε η Client Earth θα έβλαπτε σοβαρά τις οικείες διαδικασίες λήψης αποφάσεων που βρισκόνταν σε εξέλιξη και γενικά θα ακολουθούσε μια σειρά δυσμενών αποτελεσμάτων που θα έπληττε την ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης που ήταν αναγκαία.^[5] Σύμφωνα με την Επιτροπή η δημοσιοποίηση των επίδικων εγγράφων δεν δικαιολογείτο περαιτέρω από κανένα υπέρτερο δημόσιο συμφέρον. Αποκλείστηκε ως εκ τούτου και η δυνατότητα που δίνεται δυνάμει του Άρθρου 4(6) του Κανονισμού (γιατί τα έγγραφα στο σύνολο τους καλύπτονταν από την εξαίρεση του Άρθρου 4(3) πρώτο εδάφιο του εν λόγω Κανονισμού).^[6]

Η Client Earth με δικόγραφο που κατέθεσε στην γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου άσκησε δυο προσφυγές με αίτημα την ακύρωση των αποφάσεων της Επιτροπής. Ακόμα ζήτησε να καταδικαστεί η Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

Το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τις προσφυγές της Client Earth στο σύνολο τους. Το Γενικό Δικαστήριο ανέφερε, μεταξύ άλλων, ότι οι κανόνες υποχρέωναν την Επιτροπή κατά την προετοιμασία για την κατάρτιση τέτοιων προτάσεων να ενεργεί με πλήρη ανεξαρτησία και μοναδικό γνώμονα το κοινό συμφέρον. Επιπλέον η Επιτροπή θα έπρεπε να ήταν απαλλαγμένη από την επιρροή δημόσιων ή ιδιωτικών συμφερόντων.

2. Λόγοι αίτησής αναιρέσής της Client Earth

Η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου δεν έγινε αποδεκτή από την Client Earth με αποτέλεσμα η δεύτερη να καταφύγει στο Δικαστήριο και να ζητήσει την αναίρεση της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης και την καταδίκη της Επιτροπής στα δικαστικά έξοδα.

Αρχικά η Client Earth^[7] υποστήριξε ότι είχε περιορισμένη πρόσβαση στα επίδικα έγγραφα καθώς είχε πρόσβαση μόνο σε τρία από τα τέσσερα και όπως αναφέρθηκε τα διάφορα αυτά έγγραφα δημοσιοποιήθηκαν μόνον αφού η Επιτροπή έλαβε απόφαση επί των υπό εξέταση πρωτοβουλιών.

Εν συνεχεία όπως επισήμανε η Client Earth κατ' ουσία ζήτησε στην συγκεκριμένη περίπτωση, πρόσβαση στα επίδικα έγγραφα προκειμένου, ιδίως, να διατυπώσει την άποψή της στο πλαίσιο των εν εξελίξει διαδικασιών λήψης αποφάσεων της Επιτροπής και να προκαλέσει διάλογο σχετικά με τις σχεδιαζόμενες από το εν λόγω θεσμικό όργανο ενέργειες πριν αυτό λάβει απόφαση επί των υπό εξέταση πρωτοβουλιών είτε υποβάλλοντας, εφόσον το κρίνει αναγκαίο, πρόταση, είτε αποσύροντας τις πρωτοβουλίες αυτές.

Ο δεύτερος λόγος που έθεσε στο Δικαστήριο η Client Earth ήταν αφενός η αποφυγή της επανάληψης του πλημμελήματος στο μέλλον που διέπραξε η Επιτροπή, αφού αυτό προκύπτει και από την νομολογία του Δικαστηρίου, και αφετέρου στο μέτρο που Επιτροπή δεν

« Η Επιτροπή αρνήθηκε να παρέχει τις πληροφορίες που προέκυπταν από τις πιο πάνω αιτήσεις αφού θεώρησε ότι οι πληροφορίες αυτές σχετιζόνταν με εκτιμήσεις που ακόμα δεν είχαν γίνει. »

^[5] Αναφορά της Επιτροπής στο Άρθρο 17(1)(3) τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ

^[6] «Προκειμένου περί εγγράφου που συντάχθηκε από ένα θεσμικό όργανο για εσωτερική χρήση ή που έχει παραληφθεί από ένα θεσμικό όργανο, και το οποίο σχετίζεται με θέμα επί του οποίου δεν έχει αποφασίσει, το εν λόγω θεσμικό όργανο αρνείται την πρόσβαση εάν η γνωστοποίηση του εγγράφου θα έθιγε σοβαρά την οικεία διαδικασία λήψης αποφάσεων, εκτός εάν για τη

γνωστοποίηση του εγγράφου υπάρχει υπερισχύον δημόσιο συμφέρον». Παράγραφος 4

^[7] Δόθηκε από την Επιτροπή στην Client Earth η γνωμοδότηση για την εκτίμηση των επιπτώσεων όσον αφορά το σχέδιο έκθεσης εκτίμησης επιπτώσεων σχετικά με την πρόσβαση στην δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα.

Η θετικιστική θεωρία για το κράτος

είχε επισήμως ανακαλέσει τις επίδικες αποφάσεις.

Για τους πιο πάνω λόγους ο μη κερδοσκοπικός οργανισμός ζήτησε την αναίρεση της απόφασης του Γενικού Δικαστηρίου καθώς θεώρησε ότι παραβιάζονταν βασικά δικαιώματα που προέκυπταν μέσω από τα ανωτέρω σχετικά Ευρωπαϊκά νομοθετικά κείμενα.

3. Απόφαση Δικαστηρίου

Πριν αποφασίσει αν ένα γενικό τεκμήριο εμπιστευτικότητας μπορεί να εφαρμοστεί στα ζητούμενα έγγραφα, το Δικαστήριο εξέτασε πρώτα το πλαίσιο και το περιεχόμενο των εγγράφων. Αυτό ήταν σημαντικό, διότι εάν τα έγγραφα αυτά καταρτιζόνταν από θεσμικά όργανα που ενεργούσαν ως νομοθέτες, ο Κανονισμός ορίζει, στο άρθρο 4 παράγραφος 3 πρώτο εδάφιο, ότι πρέπει να παρέχεται ευρύτερη πρόσβαση στα εν λόγω έγγραφα (πλαίσιο). Εδώ, βέβαια, το βασικό ζήτημα ήταν αν η Επιτροπή ενεργούσε με τέτοιο τρόπο όταν σκέφτηκε να χρησιμοποιήσει το δικαίωμά της πρωτοβουλίας. Επιπλέον, τα έγγραφα αυτά ήταν αναμφισβήτητα «περιβαλλοντικές πληροφορίες» κατά την έννοια του Σύμβασης (περιεχόμενο). Και πάλι, αυτό θα υπογράμμιζε την πρόσθετη ανάγκη για διαφάνεια από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ.

4. Το πλαίσιο και το περιεχόμενο των εγγράφων

Σε πρώτο στάδιο, το Δικαστήριο εξέτασε το πλαίσιο και το περιεχόμενο των εγγράφων. Το Δικαστήριο επεσήμανε ότι πρέπει να παρέχεται ευρύτερη πρόσβαση σε έγγραφα σε περιπτώσεις όπου τα θεσμικά όργανα της ΕΕ ενεργούν υπό τη νομοθετική τους ιδιότητα. Για το Δικαστήριο, η «δυνατότητα των πολιτών να ελέγχουν και να ενημερώνονται για όλες τις πληροφορίες που αποτελούν τη βάση για τη νομοθετική δράση της ΕΕ αποτελεί προϋπόθεση για την αποτελεσματική άσκηση των δημοκρατικών δικαιωμάτων τους, όπως αναγνωρίζονται ιδίως στο άρθρο 10 παράγραφος 3 της ΣΕΕ'. Η άσκηση των δικαιωμάτων αυτών προϋποθέτει όχι μόνο την πρόσβαση των εν λόγω πολιτών στις επίμαχες πληροφορίες, ώστε να κατανοήσουν τις επιλογές των

θεσμικών οργάνων της ΕΕ στο πλαίσιο της νομοθετικής διαδικασίας, αλλά και να έχουν πρόσβαση στις εν λόγω πληροφορίες όποτε χρειαστεί, σε ένα σημείο που τους επιτρέπει να γνωστοποιούν αποτελεσματικά τις απόψεις τους σχετικά με αυτές τις επιλογές».^[8]

Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η Επιτροπή είναι «βασικός παράγοντας στη νομοθετική διαδικασία» λόγω του δικαιώματός της πρωτοβουλίας.^[9] Στη συνέχεια, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι οι εκθέσεις εκτίμησης αντίκτυπου και οι συνοδευτικές γνωμοδοτήσεις της επιτροπής εκτίμησης επιπτώσεων περιέχουν πληροφορίες «που αποτελούν σημαντικά στοιχεία της νομοθετικής διαδικασίας της ΕΕ και αποτελούν μέρος της νομοθετικής δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

Το Δικαστήριο ανέφερε ότι «η δημοσιοποίηση των εγγράφων αυτών δύναται να βελτιώσει τη διαφάνεια και τον ανοικτό χαρακτήρα της νομοθετικής διαδικασίας στο σύνολό της, ιδίως δε των προπαρασκευαστικών σταδίων της εν λόγω διαδικασίας, και, κατ' αυτόν τον τρόπο, να ενισχύσει τον δημοκρατικό χαρακτήρα της Ένωσης παρέχοντας στους πολίτες της τη δυνατότητα να ελέγχουν τις πληροφορίες αυτές και να προσπαθούν να επηρεάσουν την εν λόγω διαδικασία. Πράγματι, όπως προβάλλει, κατ' ουσίαν, η ClientEarth, μια τέτοια δημοσιοποίηση, σε χρονικό σημείο κατά το οποίο η διαδικασία λήψης αποφάσεων της Επιτροπής βρίσκεται σε εξέλιξη, παρέχει, αφενός, στους πολίτες τη δυνατότητα να κατανοήσουν τα ενδεχόμενα που εξετάζει και τις επιλογές στις οποίες προβαίνει το εν λόγω θεσμικό όργανο και, κατ' αυτόν τον τρόπο, να λάβουν γνώση του σκεπτικού στο οποίο στηρίζεται η νομοθετική δράση της Ένωσης. Αφετέρου, η δημοσιοποίηση παρέχει στους πολίτες τη δυνατότητα να διατυπώσουν λυσιτελώς την άποψή τους επί των επιλογών αυτών πριν από την οριστικοποίησή τους όσον αφορά τόσο την απόφαση της Επιτροπής να υποβάλει νομοθετική πρόταση όσο και το περιεχόμενο μιας τέτοιας πρότασης, από το οποίο εξαρτάται η νομοθετική δράση της Ένωσης».^[10]

Επιπλέον, τα επίμαχα έγγραφα δεν συντάχθηκαν μόνο στο πλαίσιο νομοθετικής διαδικασίας, αλλά έπρεπε επίσης να θεωρηθούν ως «περιβαλλοντικές πληροφορίες» κατά την έννοια της Σύμβασης. Συνεπώς, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η εξαίρεση την

« Τα έγγραφα αυτά ήταν αναμφισβήτητα 'περιβαλλοντικές πληροφορίες' κατά την έννοια του Σύμβασης. »

[8] Παράγραφος 84

[9] Παράγραφος 87-88

[10] Παράγραφος 92

Προστασία περιβάλλοντος

οποία επικαλείται η Επιτροπή «πρέπει να ερμηνευθεί και να εφαρμοστεί κατά τρόπο αυστηρότερο» υπό το πρίσμα του περιεχομένου και του περιεχομένου του». ^[11]

5. Το γενικό τεκμήριο

Αφού διαπίστωσε ότι το περιεχόμενο και το πλαίσιο εντός του οποίου συντάχθηκαν απαιτούσε την αυστηρότερη ερμηνεία της εφαρμογής των εξαιρέσεων του Κανονισμού, το Δικαστήριο συνέχισε να εκτιμά κατά πόσον σε ένα τέτοιο πλαίσιο θα μπορούσε να τεθεί ένα γενικό τεκμήριο εμπιστευτικότητας εφαρμόζεται σε έγγραφα που καταρτίζονται στο πλαίσιο εκτίμησης των επιπτώσεων, εφόσον η Επιτροπή δεν είχε λάβει απόφαση σχετικά με πιθανή πρόταση.

Στην περίπτωση αυτή, το Δικαστήριο αντέκρουσε έντονα τα επιχειρήματα της Επιτροπής ότι ο συγκεκριμένος ρόλος του βάσει του Άρθρου 17 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής 'η ΣΕΕ') (να ενεργεί κατά τρόπο ανεξάρτητο και αποκλειστικά προς το γενικό συμφέρον) του επέτρεπε να βασίζεται σε ένα τέτοιο γενικό τεκμήριο εμπιστευτικότητας. Το Δικαστήριο επισήμανε ότι τόσο το περιεχόμενο όσο και το περιεχόμενο των εγγράφων δεν απέτρεπαν την διαφάνεια. Επιπλέον, επισήμανε ότι η διαφάνεια αυξάνει τη νομιμότητα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων της Επιτροπής, επισημαίνοντας ότι «πρόκειται μάλλον για έλλειψη ενημέρωσης και συζήτησης για το κοινό, η οποία είναι πιθανόν να προκαλέσει αμφιβολίες ως προς το εάν τα εν λόγω θεσμικά όργανα έχουν εκπληρώσει πλήρως τα καθήκοντά της ανεξάρτητα και αποκλειστικά προς το γενικό συμφέρον». ^[12] Επιπλέον, το Δικαστήριο επισήμανε ότι η γνωστοποίηση πληροφοριών δεν απαιτεί από την Επιτροπή να απαντά επί της ουσίας και σε κάθε μεμονωμένη περίπτωση των παρατηρήσεων που μπορεί να λάβει μετά την κοινολόγηση των εγγράφων.

Ως εκ τούτου, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «μολονότι η Επιτροπή πρέπει να έχει τη δυνατότητα συζήτησης για να μπορεί να αποφασίζει σχετικά με τις πολιτικές επιλογές που πρέπει να λαμβάνονται και τις πιθανές προτάσεις που θα υποβληθούν [ο κανονισμός δεν θα μπορούσε να ερμηνευθεί έτσι] την προστασία της εξουσίας πρωτοβουλίας

της Επιτροπής και τη διατήρηση της ικανότητας του εν λόγω οργάνου να ασκεί την εξουσία αυτή κατά τρόπο πλήρως ανεξάρτητο και αποκλειστικά προς το γενικό συμφέρον που απαιτεί καταρχήν ότι τα έγγραφα που συντάσσονται στο πλαίσιο της εκτίμησης αντίκτυπου μπορούν γενικά να παραμείνουν εμπιστευτική μέχρις ότου το εν λόγω θεσμικό όργανο λάβει τέτοια απόφαση». ^[13]

Με άλλα λόγια, ο ειδικός ρόλος της Επιτροπής βάσει του Άρθρου 17 ΣΕΕ δεν της παρείχε πρόσθετα προνόμια δυνάμει του Κανονισμού να εφαρμόσει ένα γενικό τεκμήριο στα έγγραφα που καταρτίστηκαν στο πλαίσιο του δικαιώματος πρωτοβουλίας του. Αντίθετα, το πλαίσιο αυτό καθιστά ακόμη πιο αναγκαία την ευρύτερη πρόσβαση, διότι σήμαινε ότι τα έγγραφα καταρτίστηκαν όταν ενεργούσε ως νομοθέτης. Έτσι, το Δικαστήριο κατέληξε στο αντίθετο συμπέρασμα απ' ό,τι η Επιτροπή: όταν η Επιτροπή θεώρησε ότι θα μπορούσε να ενεργήσει ακόμη πιο μυστικιστικά λόγω του ειδικού της ρόλου βάσει των Συνθηκών, το Συνέδριο διαπίστωσε ότι ο ιδιαίτερος ρόλος του απαιτούσε να είναι ακόμη περισσότερο ανοικτός.

6. Σημασία της απόφασης

Ως έχει αντιληπτό από την ανάλυση που γίνεται ανωτέρω η απόφαση αυτή αποτελεί, σε γενικό πλαίσιο, απόφαση σταθμό τόσο σε σχέση με το ζήτημα της πρόσβασης του κοινού σε περιβαλλοντικές πληροφορίες, και στη συμμετοχή του στη λήψη αποφάσεων αναφορικά με το περιβάλλον, όσο και σε σχέση με τη χρήση στη πράξη της Σύμβασης του Άαρχους και του Κανονισμού 1049/2001/ΕΚ. Η απόφαση αυτή μπορεί να λεχθεί ότι θα αποτελέσει τη καθοδηγητική γραμμή για μελλοντικές υποθέσεις με παρόμοια περιστατικά. Για αυτό το λόγο η Επιτροπή θα πρέπει να εφαρμόσει την συλλογιστική σκέψη του Δικαστηρίου και θα πρέπει να αντιληφθεί τον ρόλο που της δίνεται μέσω των Συνθηκών αφού διασφαλίζεται έμμεσα, με αυτό το τρόπο, και η σχέση της με τους πολίτες της ΕΕ.

Ειδικότερα για το νομικό κόσμο το γεγονός ότι το Δικαστήριο σταμάτησε την χορήγηση γενικών τεκμηρίων εμπιστευτικότητας της Επιτροπής σε ορισμένες κατηγορίες εγγράφων και κατέστη εναντίον του δικαιώματος που

«Τόσο το περιεχόμενο όσο και το περιεχόμενο των εγγράφων δεν απέτρεπαν την διαφάνεια.»

^[11] Παράγραφος 101

^[12] Παράγραφος 104

^[13] Παράγραφος 108-109

Η θετικιστική θεωρία για το κράτος

είχε η Επιτροπή και συγκεκριμένα του δικαιώματος πρωτοβουλίας είναι πολύ σημαντικό.

Επίσης είναι αδιαμφισβήτητης σημασίας το πόρισμα που προκύπτει αναφορικά με την συμμετοχή των πολιτών από τα αρχικά στάδια σε διάφορες νομοθετικές διαδικασίες της ΕΕ και ο βασικός ρόλος που διαδραματίζει η διαφάνεια. Δεν αμφισβητείται η εμπλοκή της Επιτροπής στις νομοθετικές διαδικασίες ωστόσο καθίσταται σαφής η ενεργή συμμετοχή που θα πρέπει να έχουν οι πολίτες της ΕΕ.

Κλείνοντας, κανείς δεν πρέπει να ξεχνάει ότι όσα αναφέρθηκαν προκύπτουν τελικά από την

Σύμβαση του Άαρχους που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα διεθνή νομοθετικά κείμενα για το περιβάλλον. Μέσα από τις διατάξεις της Σύμβασης αυτής, πολλές περιβαλλοντικές οργανώσεις, και όχι μόνο, είχαν και έχουν την δυνατότητα να αποκτήσουν σημαντικές περιβαλλοντικές πληροφορίες, σε Ενωσιακό επίπεδο, από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ.

∴∴∴

« Καθίσταται σαφής η ενεργή συμμετοχή που θα πρέπει να έχουν οι πολίτες της ΕΕ »